

Maria Czaplicka-Jedlikowska

GSW – Gniezno

ORCID: 0000-0003-4984-643X

O ZAGADKOWEJ NAZWIE OSOBOWEJ: *MAZALON*

Zamiast wstępu

W artykule podjęto próbę ustalenia pochodzenia nazwy osobowej *Masalon* (obywatela Niemiec) i formy graficznej *Mazalon* (obywatela Polski), gdyż nazwa ta dla osób podpisujących się tym nazwiskiem, mimo poszukiwań wyjaśnienia, jest nadal zagadkowa. W zebranych materiale uwzględniłam współpodstawowe derywaty słotwórcze, według metod, jakie stosują onomaści. Innymi słowy, pragnę pokazać, jak rozwijał się leksemem *Maz* w języku polskim, a także w językach narodów sąsiadujących z Polską oraz w innych językach europejskich. Pokazuję ponadto, jak nazwisko to jest dokumentowane i interpretowane w słownikach onomastycznych poświęconych nazwom osobowym.

Niedawno obywatel Niemiec, podpisujący się nazwiskiem *Masalon*, zwrócił się do mnie z prośbą o wyjaśnienie, jakie znaczenie i pochodzenie ma jego nazwisko. Zapewne zainteresowała pana dra filologii germańskiej – Christophera Masalona – moja monografia pt.: *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od drugiej połowy XV w. do pierwszej połowy XVIII w.* [Czaplicka-Niedbalska 1996]. Od kilku miesięcy koresponduję z tym panem i odpowiadam na kierowane do mnie pytania. W niniejszym tekście przedstawiam wyniki analizy wybranych pozycji z literatury przedmiotowej.

Przegląd wykorzystanych opracowań

W *Słowniku nazwisk współcześnie w Polsce używanych* [Rymut 1993: 263; dalej SNWPU] nazwa osobowa *Mazalon* jest notowana, ale wykazuje bardzo małą frekwencję. Słownik podaje, że na terenie całej Polski system PESEL odnotował (do marca 1993 r.) tylko 151 osób pod-

pisujących się *Mazalon* i to głównie w województwach północnych. Najwięcej takich osób było w województwie kujawsko-pomorskim (na wykazie By: 78), w dawnym woj. toruńskim (To: 18) oraz w dawnym woj. gdańskim (Gd: 14) i w byłym woj. ślęskim (Śl: 14). Nazwisko to ma także pojedyncze notacje w woj. warszawskim – 5, katowickim – 4, krakowskim – 7, nowosądeckim – 4, opolskim – 1 i w dawnym wrocławskim – 6. Słownik ten notuje ponadto inne nazwiska z początkowym segmentem *Mazal*||-l- oraz *Mazan*:

Mazal, 19, Cz: 11, Kr:1, Ks:4, Pt:3

Mazalanowski, 7, By:7

Mazalewski, 135, Bs:4, By:1, Gd:1, Łd:4, Ol:1, Pl:4, Śl:1, Su:116, Wb:3

Mazalia, 2, Ka:2

Mazalik, 6, Ka:6

Mazalis, 2, Bs:2

Mazalia, 1, Op:1

Mazalon, 151, Wa:5, **By:78**, Gd:14, Ka:4, Kn:7, NS:4, Op:1, Śl:14, To:18, Wl:6

Mazalski, 30, Bs:6, Pt:6, Śl:1, Su:4, To:7, Wb:6

Mazało, 17, Wa:2, Bs:11, Wr:4

Mazan, 851, Wa:50, Bs:14, BB:8, Cz:19, El:7, Gd: 19, Go:37, JG:29, Kl:5, Ka:29, Ki:46, Kn:7, Ko:27, Kr: 16, Ks:6, Lg:54, Lu:4, Ło:4, Łd:12, Ol:26, Op:18, Pt:3, Pl:6, Po:2, Ra: 115, Rz:100 [Rymut 1993: 263].

SNWPU notuje natomiast 851 nosicieli nazwiska *Mazan*, z tego 7 w woj. elbląskim, 19 gdańskim, 13 ślęskim; **471 Mazanowski**, z tego 12 w woj. bydgoskim, 13 elbląskim, 22 gdańskim, 7 ślęskim; **8 Mazel** na Śląsku; **328 Mazela**, z tego 2 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 26 gdańskim, 6 ślęskim; **104 Mazella**, z tego 24 w woj. bydgoskim, 7 elbląskim, 60 gdańskim. Znajdziemy tu też wiele nazwisk pokrewnych, których już wyliczać nie będę.

W *Słowniku nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku*, który powstał także pod redakcją K. Rymuta, ilość notowań nosicieli tego nazwiska się powiększyła do 178 i nadal najliczniej zamieszkują w województwach północnych Polski [Kraków 2003: 7020].

Wprowadzenie w 1998 r. trzystopniowego podziału kraju w Polsce: województwo – powiat – gmina – umożliwiło autorowi przy opracowaniu nowego *Słownika nazwisk* zastosowanie dokładniejszej lokalizacji nosicieli nazwisk. W wersji drukowanej *Słownika* z lat 1992–94 podano tylko województwo i ilość nosicieli danego nazwiska w województwie. Obecnie obok skrótu nazwy województwa przytacza się też skrót nazwy powiatu, ilość nosicieli płci męskiej (M) i ilość nosicielek płci żeńskiej (F). Słownik funkcjonuje w wersji elektronicznej [Kraków 2003: Wstęp].

Nosicielom niektórych nazwisk trudno odpowiedzieć na pytanie, jakie znaczenie i pochodzenie ma ich nazwisko. Z zasady nazwy własne nie znaczą, lecz identyfikują. Nazwisko *Krawiec* nie wskazuje na osobę wykonującą zawód krawca, z kolei nazwisko Wilk może identyfikować osobę, którą – choć *wilk* to groźne zwierzę – cechuje wręcz łagodność charakteru. Użyte, w funkcji nomen proprium, apellativum nie występuje w podstawowej (tj. prymarnej) funkcji nazywania pojęć

gatunkowych, ale w funkcji wtórnej, sekundarnej, wskazywania jednostek. Wszystkie nazwy własne trzeba uznać za sekundarne w stosunku do pospolitych. Należy pytać nie o znaczenie nazwiska, lecz o strukturę nazwy, o genezę antroponimu. W każdej analizie historycznych nazw osobowych celem jest śledzenie procesu strukturalizacji danej nazwy w ciągu wieków oraz ustalanie, jak zmieniały się owe struktury i od czego zależą zmieniające się formy nazwisk, jakie jest ich datowanie stratygraficzne. W onomastyce metoda stratygraficzna ma duże znaczenie. Badanie takie pozwala ustalić nawarstwianie się w czasie i na określonym terytorium danych struktur i typów onomastycznych jako rezultat naszego poznania.

W badaniu nazwisk należy uwzględniać także migracje ludnościowe. Ruchy osiedleńcze pojedynczych osób dotyczą wielu narodowości w Europie, nie tylko Polaków czy Czechów, Słowaków, Rumunów, Węgrów, Ukraińców, Białorusinów oraz Rosjan i Litwinów (z którymi to narodami nas łączą wielowiekowe związki), ale także Niemców, Szkotów czy Holendrów¹. Z odleglejszych krajów przybywali i osiedlali się w pewnych okresach historii na ziemiach polskich ponadto Włosi, Francuzi, Anglicy, a także inne grupy narodowościowe, które zachowywały długo swoją odrębność, z czasem dopiero asymilując się, jak np. Żydzi, Ormianie, Tatarzy czy Cyganie. Wszystkie te narodowości pozostawiły ślad w nazewnictwie osobowym zachowanym nie tylko w dawnych dokumentach, lecz także w nazwiskach współcześnie w Polsce używanych.

Badania prowadzone w różnych ośrodkach słowiańskich – w latach siedemdziesiątych XX wieku w Pradze, Bratysławie i Wrocławiu, w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych w Opolu, Lipsku, Berlinie, Bratysławie i Brnie – oraz liczne międzynarodowe konferencje i posiedzenia komisji *Słowiańskiego Atlasu Onomastycznego* (SOA) pozwoliły ustalić podstawowe założenia merytoryczne i przynajmniej częściowo – w zgodzie z nimi – zebrać i opracować materiał onimiczny. Na Kongres Słowistyczny w Bratysławie w 1993 r. udało się przygotować próbny zeszyt planowanej syntezy, pt. *Strukturní typy slovanské oikonymie. Die Strukturentypen der Slawischen Ortsnamen* [Bily i in. 1993]. Prace nad SOA, zainicjowane w jeszcze w 1959 r. przez Komisję Onomastyki Słowiańskiej, mimo upływu ponad pół wieku nie zostały zakończone. Natomiast w poszczególnych krajach Europy opracowano narodowe słowniki etymologiczne nazw osobowych, jak np. słownik Maxa Gottschalda pt. *Deutsche Namenkunde: Mit einer Einführung in die Familiennamenkunde* [Gottschald, Schützeichel 2006] dla nazwisk

¹ Olędrzy, Holędrzy, Olendrzy czy Holendrzy – wszystkie te terminy odnoszą się do Holendrów, którzy w przeszłości byli osadnikami na ziemiach polskich na prawie holenderskim. Początek osadnictwa holenderskiego w Polsce datuje się na XVI wiek. Pierwsza osada została założona na Żuławach w 1530 roku za panowania króla Zygmunta Starego. Wówczas w wielu miejscach w Polsce ziemie znajdujące się na terenach, które okresowo zalewała woda, były nieużytkami. Polscy rolnicy nie wiedzieli, w jaki sposób osuszyć takie tereny. Holendrzy mieli niesamowitą wprawę w takich pracach. Stanowiska archeologiczne odkryte w Holandii wskazują na to, że już przed naszą erą znali oni system gospodarowania i stawiania domów na terenach zalewowych (zob. www.polskieradio.pl/7/179/Artykul/1209748,Holendrzy-w-Polsce-Od-Saskiej-Kepy-po-Zulawy [dostęp 15.12.2021]).

niemieckich czy słownik etymologii nazwisk Marie-Therese Morlet [1980] dla onimów francuskich, a także *Mały leksykon nazwisk czeskich w Austrii*, autorów Rudolfa Simka i Stanislava Mikulaska [1995]. Także w Polsce Witold Taszycki [1965 i nast.] opracował *Słownik staropolskich nazw osobowych* (dalej SSNO).

W polskiej literaturze onomastycznej, we wszystkich tomach *Bibliografii onomastyki polskiej*, nie znajdujemy jednak żadnego opracowania dla nazwiska *Mazalon*. Pojawiają się natomiast wyjaśnienia dla struktury utworzonej na analogicznej bazie, ale z sufiksem *-an*, a więc *Mazan*:

Historycznie nazwisko *Mazan* poświadczone zostało w połowie XVIII wieku w księgach parafii Walichnowy. W tym też czasie w Walichnowach odnotowany został także *Mazanowski*, w pow. Tczewskim [i tucholskim – dop. M. Cz.]. Wcześniej, bo już w r. 1534, wystąpił Paweł *Maza* w Osiekach, a pod koniec XVIII w. Katarzyna *Mazowna* w księgach parafii Miłobądz, dziś w Tczewie i Tczewskim spotykamy nazwisko *Mazela*. Herbarze notują rodziny szlacheckie *Mazanów* z XVIII w., *Mazalskich* herbu Ostoja z połowy XIX w. z Kowieńszczyzny oraz z tychże ziem *Mazanowiczów* h. Dąbrowa.

Wszystkie podane wyżej nazwiska pochodzą ostatecznie od czasownika *mazać*. *Mazan* jest strukturą imiesłowową, utworzoną analogicznie jak *Kochan* od *kochać*, *Radowan* (potem skrócone do *Radwan*) od *radować*, *Poznań* od *poznać* itd. *Maza* powstało od tegoż *mazać* w ten sposób, jak nazwisko *Czuba* od *czubić*, *Wręcza* od *wręczyć* czy wyrazy pospolite *mowa* od *mówić*, *rada* od *radzić* [...]

– pisze Edward Breza. Dalej badacz nazwisk stwierdza, że:

Dodać można, że rdzeń *mazać* jest szczególnie produktywny, zarówno w wyrazach pospolitych: należą tu bowiem według etymologów m.in. *maż*, *maść*, *masło*, jak i w nazwach własnych, np. *Mazur* i formy pochodne: *Mazurek*, *Mazurowski*, *Mazurkiewicz* i inne [Breza 2000: 275].

E. Breza [2000: 275] ustalił także, że formy nazwisk *Mazan* / *Mazalon* są rzadkie i notowane najliczniej w Polsce północnej, szczególnie w XVIII wieku. Częściej pojawiają się formy: *Maz*, *Mazan*, *Mazal*, *Mazgaj*, gdyż rdzeń *maz-* był popularny w słownictwie apelatywnym. Nawet nieliczne zapisy w internetowych bazach genealogicznych opartych na zapisach kościelnych są różnicowane. Obok *Maz*, *Mazan*, *Mazal* pojawiają się: *Muzal*, *Muzolf*.

SSNO notuje nazwisko *Mazan* już z roku 1413, *Mazanek* – z roku 1493 i z tegoż roku *Mazaniec*, a także *Mazik* z roku 1417 i inne [SSNO III: 429–430].

Maria Malec w pracy *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji* [1990: 78] notuje tylko formy *Mazan* (Pom. 1413 r.) i *Mazgaj* (Wlkp, Pom. 1494 r.). Z kolei SSNO przytacza jeszcze formę *Mazgaj* [SSNO III: 430]. Zapisy te poprzedza forma *Maz* [SSNO III: 429]. Można wyprowadzić wniosek, że jest to forma podstawowa dla obydwu nazw osobowych i że są to formy odapelatywne [por. Cieślíkowa 2000]. Problemem są pojawiające się współpodstawowe struktury z sufiksem wygłosowym *-on* i *-oń*.

Aleksander Wilkoń w tej kwestii ustalił, że:

Wprowadzenie suf. *-oń* do derywacji od np. imion dwuczłonowych było przypuszczalnie związane ze skróceniami dwutematowymi imion dwuczłonowych o temacie nominalnym na *-o* w członie pierwszym i formie *-nieg* w członie drugim. Imiona z drugim członem *-nieg* były rozpowszechnione w całej Słowiańszczyźnie. Dla skrótów: *Dobroń*, *Drogoń*, *Jaroń*, *Miloń*, *Miroń*, *Radoń*, znajdujemy

odpowiednie imiona dwuczłonowe w języku staropolskim lub w innych językach słowiańskich, por.: pol. im. fem. *Dobroniega*, sch. *Dragonjeg*, słowen. *Jaroniega*, rus. *Milonieg*, pol. *Mironieg*, rus. *Radonieg*. Formy skrócone dwutematowych imion przed palatalizacją spółgłosek przedniojęzykowych miały zakończenie niepalatalne, a więc: *Dobron*, *Drogon*, *Jaron*, *Mlon*, *Miron*, *Radon*. Zakończenie tych imion na *-oń* mogło się pojawić na naszym obszarze językowym dopiero po palatalizacji spółgłosek przedniojęzykowych. Możliwe jednak, że zakończenie *-on* skrótów dwutematowych zostało wcześniej skojarzone z suf. *-oń* tworzącym w apelatywach przede wszystkim wyrazy o charakterze ekspresywnym [Wilkoń 1974: 113–159].

W pracy *Słowotwórstwo polskich nazwisk strukturalnych. Struktury sufiksalne* Bogusław Kreja wyjaśnia, że „mamy w języku polskim nazwiska odimienne jak *Barton* (→ Bartłomiej), *Witon* (→ Witold) czy odprzymiotnikowe jak: *Białon* (→ biały), *Bystron* (→ bystry), *Cichon* (→ cichy), *Staron* (→ stary), ale też *Białoń*, *Bystroń*, *Cichoń*, *Staroń*, w zależności od regionu zmieniał się sposób wymowy i pisowni tych nazw” [Kreja 2001: 152]. Autor nie notuje formy *Mazalon* ani wśród struktur odimiennych, ani wśród form odczasownikowych. Ciekawe spektrum nazwisk na bazie czasownika *mazać* notuje Hubert Górniewicz w *Słowniku nazwisk mieszkańców Powiśla Gdańskiego*. Mamy tam:

Maz: szklachcice Jakub i Christoph Mazowie 1565 (PWs) LMC I 34. – II z derywacją wsteczną od ap. *mazać*.

Maza: Maza 1867 KZPK (KŁ), Johann Masa 1902 (SW) KZPK Kn. – II z konwersją od ap. *mazać*.

Mazakowski: gw. Mazakofski (Tp). – II -owski n. o. Mazak.

Mazalewski: Mazalewski 1808 KZPK (ST). – II -ewski n. o. Mazała.

Mazanek: Jan Mazanek 1615 (MI) WAPG, młynarz zamkowy Michał Mazanek 1711 (MI) H V 45, Matzanke 1882 (Kw) USC Kw, Massaneck 1911 (Kw) USC Kw. – II -e/c ap. mazany [lub n. o. Mazan].

Mazankowski: Albrecht Masankowsky 1769 (Ms) WAPG. – II -owski n. m. Mazanki pow. Wąbrzeźno [lub n. o. Mazanek].

Mazela: Masela 1838 KZPK (Ps), 1841 KZPK (Sz), 1856 KZPK (Ka), 1899 KZPK (DM). – II -e/a ap. *mazać*.

Mazelski: Maselski 1856 KZPK (Ka). – II -s/c/ n. o. Mazela.

Mazewski: Mazewski 1808 KZPK (ST), 1838 KZPK (Ps), 1856 KZPK (Ka). – II -s/c; n. m. Mazewo pow. Pułtusk, Grajewo.

Mazoń: **Mazon** 1901 KZPK (Sr). – II -oń ap. *mazać* [Górniewicz 1992: 146].

Jak widzimy, w starszych opracowaniach przyjmowano fakultatywność zakończenia *-on*, *-oń*, nie próbując jej ściślej uzasadnić. Stanisław Rospond uważał, że poza nielicznymi formacjami imiesłowowymi na *-on* od czasowników na *-ić* pozostałe n. os. mają przyrostek *-oń*, „bardzo żywotny typ polski i w ogóle słowiański” [Rospond 1956: 132–142].

O problemach związanych z interpretacją stp. nazw osobowych na *-on* /*-oń* pisała też Maria Malec [1982: 141–143].

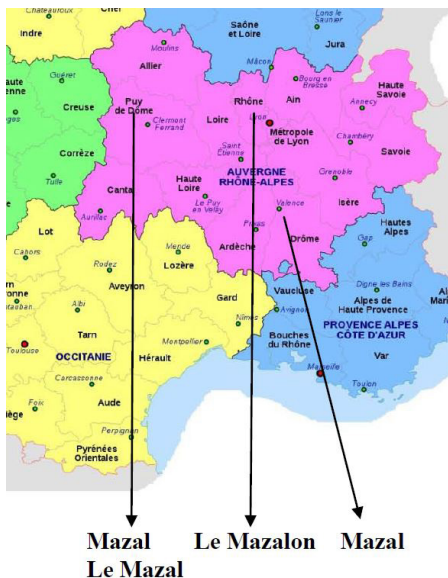
Wspomniana oboczność sprawiła kłopot w objaśnianiu swego nazwiska panu dr. Masalonowi z Niemiec. W poszukiwaniu znaczenia podstawy tej nazwy osobowej dotarł on do słowników polskich, czeskich, niemieckich i francuskich. Morfemicznie podstawę nazwy można oczywiście wyjaśnić jako czas przeszły od

czas. *mazać*: *mazał*- ‘namazany’. W takiej postaci i w takim „znaczeniu” *Mazal*- i nazwa *Mazan* sięga późnego średniowiecza, choć forma *Mazan* pojawia się już w SSNO. Można również znaleźć tę nazwę w słownikach onomastycznych państw sąsiednich i dalszych w Europie.

Na Słowacji forma *Mazalan* notowana jest w drugiej połowie XVIII w. Nazwisko to istnieje do dzisiaj. Słowniki wyprowadzają tę formę od czasownika *mazat* – ‘mazać’. Leksykony czeskie notują też rzeczownik *masal* i wyjaśniają, że to określenie opisuje kogoś, kto jest ‘brudny, tłusty’. Bazą leksykalną jest też czasownik *mazać*. Ale *mazać* ma wiele znaczeń, z których można wywodzić nazwy wielu czynności i wielu zawodów. Czasownik ten oznacza np. pracę polegającą na farbowaniu, smarowaniu jakimś tłuszczem, olejem. Można też użyć go w formie imiesłowu w odniesieniu do umazanej, ubrudzonej osoby lub mężczyzny, który jest płaczliwy. W *Małym leksykonie nazwisk czeskich w Austrii* autorzy objaśniają nazwisko *Mazal* następująco:

MAZAL, 18/25, pochodzi od czasownika *mazat* : *smear* i dosłownie oznacza *mazat* ‘mazać’ i czasownik ten jest również bazą dla nazw osobowych *Mazoch* 2/7, *Mazouch* 0/1 i występuje też w zdrobnieniu *Mazourek* 2/2 [Simek, Mikulasek 1995].

Nazwy *Mazalon* notowane są również we Francji (tam są to zarówno nazwy osób, jak i nazwy terenowe). Podstawą leksykalną jest apelatyw *mas*, który może znaczyć ‘dom’. We Francji jest to prawdopodobnie zdetoponimizowany antroponim (lub odwrotnie), bo są nim sygnowane małe miejsca na południu Francji. Usytuowanie ich widzimy na mapie 1.

Mapa 1. Warianty toponimiczne nazw z podstawą leksykalną *maz*-

Jak widzimy, nazwy te notowane są przede wszystkim na południu Francji. Dr Christopher *Masalon* dywaguje, że bezpośredniego związku historycznego między Francją a Pomorzem w Polsce – gdzie notowane są najczęściej struktury z bazą *maz*: *Mazan*, *Mazalon* – nie da się udowodnić. Jedną z możliwości byłaby obecność hugenotów. Przeciw temu jednak przemawia to, że ojciec Ch. Masalona ustalił, iż w najstarszym wpisie chrzcielny w Polsce, we wsi Łosociny z 1734 r., figuruje Stanisław *Mazalon*. Ten Stanisław miał urodzić się około 1700 roku. Hugenoci wprawdzie emigrowali od 1685 roku, ale asymilacja do katolicyzmu z imionami słowiańskimi nie była wśród nich tak szybka. Nazwa *Mazalon* nie jest również odnotowana w wykazach nazwisk stowarzyszeń historycznych hugenotów. Nazwa *Mazalon* jest we Francji wymawiana nosowo i brzmiałaby jako *Mazalą*. Czy można podejrzewać, że polski duchowny nie znał języka francuskiego i wpisał *Mazalą* do księgi metrykalnej jako *Mazalon*? Ale tego wariantu też nie znajdziemy w Polsce. Jest więc mało prawdopodobne, aby nazwa ta przybyła do Polski z Francji, choć w Polsce występuje późno i jest bardzo rzadka, jak wykazały wcześniej wskazane opracowania. Zająrzeć jeszcze można do *Lou tresor dóu felibrige – dictionnaire provençal-français* (Słownik prowansalsko-francuski obejmujący gwarę współczesnych użytkowników języka), który notuje współpodstawowe struktury od *Maz-* do *Mazan* [Mistral 2013, t. 3]:

MAZ, voir par *mas* les mots qu'on ne trouvera pas par *maz*.

MAZAIO, n. de l. Mazaye (Puy-de-Dôme).

MAZALOUN, n. p. Mazalon, nom de fam. provençal.

MAZAMAT, n. p. Mazamat, nom de fam. languedocien.

MAZAMET, n. de l. Mazamet (Tarn), dont les habitants sont appelés *Mazametol*, *olo*.

PROV. Quand plòu à Mazamet,
Cadun crido : n'ai pas set,

allusion aux vignobles de ce pays. R. *Masan*.

MAZAMETADO, s. f. Action de trinquer à table, selon l'habitude de Mazamet, locution particulière au Tarn.

Faire uno mazametado, choquer les verres. R. *Mazamet*.

MAZAN (b. lat. *Masanum*), n. de l. Mazan (Vaucluse), patrie du sculpteur Bernus; Mazan (Ardèche), ancienne abbaye cistercienne; nom de fam. provençal.

Lou pourtau de Masan, nom d'une porte de Carpentras.

PROV. A Mazan

An lou cro à la man.

— A Mazan fan de gabi.

— Grafioun de Mazan.

— Eh! bèn, vague-ié, la fihò, à Mazan!

MAZANEN, **ENCO**, adj. et s. Habitant de Mazan, v. *larroun*.

Autor tego opracowania wskazuje, że *Mazalon* to nazwa rodzin we francuskiej Prowansji.

Czasownik *mazać* ma w Polsce także potoczne znaczenie ‘płacz/płakać’ w odniesieniu np. do mężczyzny, który jest płaczliwy. Być może takie znaczenie nieco wyjaśnia rzadkość tej nazwy, gdyż wśród mężczyzn ta cecha nie jest raczej mile widziana. Może rdzeń *maz-* pojawia się w niektórych nazwach francuskich jako zdetonimizowany antroponim, ale jako toponim nazwa ta notowana jest jako *Massalan(y)* na zachodzie Białorusi, gdzie były w historii silne wpływy kultury polskiej.

Zenon Lica z Uniwersytetu Gdańskiego wskazał na jeszcze jeden motyw powstania nazw *Maz / Mas*, będącej podstawą rdzenną dla nazwiska *Mazalon*:

Maas (70): Joannes Maas 1550 F 19/437, Simon Maas 1667 Panske 30 Mas (167): A/as 1638 F 46/11 Od niem. n. os. *Maas* będącej formą skróconą im. Thomas (Brecht II 222, DF 445, Heintze 333, Zoder II 103). N. substytuowana zatem fonetycznie bez zmian graficznych, natomiast wariant *Mas* fonetyczno-graficznie (aa > a). Nazwisko to można także interpretować polonistycznie od podstawy *mas-*, np. *masa* (Ry II 73) [Lica 2009: 144].

W trakcie konsultacji z dr. Christopherem Masalonem z Niemiec udało się nawiązać kontakt z lekarzem weterynarii z Bydgoszczy – Cezarym Mazalonem. Panowie nawiązali ze sobą łączność, aby wyjaśnić, czy są ze sobą spokrewnieni, gdyż ojcowie obydwu wcześniej poszukiwali „korzeni” swych rodzin. Ojciec Ch. *Masalona* twierdzi, że przodkowie prawdopodobnie notowani byli we wsi Łososiny pod Czerskiem. W 1734 r. w powiecie chojnickim mieszkał Stanisław *Mazalon*. Przodkowie pana *Masalona*, mieszkającego obecnie w Bydgoszczy, pod koniec XVIII w. notowani byli w Chełmcach, gmina Kruszwica, powiat inowrocławski (w West Prussian Land Register 1772/73 zanotowane jako Chelmice). Niestety panom Masalonowi w Niemczech i Mazalonowi w Polsce (w Bydgoszczy) nie udało się udowodnić, że są spokrewnieni, ale wykluczyć tego też nie można.

Metryki kościelne sprzed 1770 roku nie są dostępne. Ch. Masalon z Niemiec uważa jednak, że to ta rodzina spod Czerska stanowi „załazek” wszystkich ludzi o nazwisku *Mazalon* między Borami Tucholskimi a Gdańskiem. Trudno teraz nosicielom nazwiska *Mazalon* zidentyfikować przodków sprzed XVIII wieku, gdyż archiwa w Tucholi spłonęły w czasie II wojny światowej, a wiele dokumentów archiwalnych pozostaje w Niemczech.

Podsumowanie

Nazwisko *Mazalon* w opracowaniach polskich objaśnia się jako formę pochodną od nazwy osobowej *Maz*: *Maz* > *Maz* + *al* > *Maz-al* + *on*. Jako podstawę etymologiczną omawianej nazwy uważa się czasownik *mazać*: ‘smarować, namaszczać, nacierać’ [Boryś 2010]. Można też wziąć pod uwagę czasownik *mazać*, który przenośnie znaczy: ‘kalać, plugawić, bezcześcić’, albo dialektalnie ‘płakać,

mazgaić się’, a podstawą tych czasowników jest praindoeuropejskie *+mag* ‘gnieść, ugniatać, uciskać, smarować’ [Rymut 2010, t. 2: 7].

W krajach europejskich istnieje wiele egzonimów. Wzmiankowane słowniki i leksykony nazwisk pokazują, że rzeczownik *maz-* i nazwa *Mazalon* pojawiają się w słownikach czeskich, austriackich, niemieckich i francuskich. Są to homonimy lub ślady osadnictwa emigrantów czy interferencji językowej.

Kiedy docieramy do źródła pochodzenia nazwy, ważny jest czas jej powstania i wielokrotność występowania. Pierwotna forma *Mazan* wzmiankowana była na Pomorzu już w 1413 r. [Breza 2000: 275], a także jako pomorskie nazwisko zanotowane przez Huberta Górnowicza [Górnowicz 1992: 146] czy przez Bogusława Kreję [Kreja 2001: 139] jako nazwiska na bazie imiesłowu, podobnie jak *Biegan* (bieg) czy *Maczan* (zanurza się). Forma *Mazalon* to późniejsza struktura, naznaczona ekspresywnie, rodzaj przezwiska.

Można także przyjąć hipotezę, że nazwa *Mazalon* usamodzielniała się we Francji i w Polsce niezależnie od siebie. Trudno sobie wyobrazić, że nazwy *Mazalon* istnieją również we Francji, ale widzimy je na mapie w *Słowniku prowansalsko-francuskim obejmującym gwarę współczesnych użytkowników języka* Frédérica Mistrala oraz czytamy w opinii onomasty Jean-Pierre Chambona z Sorbony², który wskazał na notowania tej nazwy we Francji, niezależnie od notowań polskich. We Francji prawdopodobnie na podstawie leksemu *mas-* ‘domek wiejski w Prowansji; ‘posiadłość wiejska, dom na wsi’; w Polsce na bazie czasownika *maz-a-ć* ‘smarować, namaszczać, nacierać’.

Sufiksy *-al*; *-on* w języku polskim są niewątpliwie deskrypcyjnymi funktorami nazwotwórczymi, które w określonych sytuacjach i dzięki odpowiednim argumentom (ekspresywnym) mogły stać się jednostkowymi nazwami indywidualnymi, nacechowanymi ekspresywnie, które w zapisach z XVIII w. (w dobie utrwalania się polskich nazwisk) utrwaliły się jako nazwiska.

Kataster kontrybucyjny Prus Królewskich za lata 1772/1773 w poszukiwaniach genealogicznych dla rodziny *Mazalon* okazał się pomocny, gdyż zanotowano w nim dwukrotnie: Masalon Martin – Chelmice (Notetz – 29 – 239) Masolon [Masalon?] Jacob – Chelmice (Notetz – 29 – 239)³.

Bibliografia

- Bily I., Jakus-Borkowa E., Eichler E., Nowik K., Šrámek R., 1993, *Strukturní typy slovanské oikonymie. Die Strukturentypen der Slawischen Ortsnamen* (anhand der westslawischen Sprachen), Probeheft, hrsg. von H.-D. Pohl, R. Šrámek, „Österreichische Namenforschung” [Klagenfurt], Jahrgang 21/1.

² Jean-Pierre Chambon, urodzony 20 czerwca 1952 r. w Clermont-Ferrand, francuski wykładowca akademicki na Uniwersytecie Paris IV Sorbonne. Językoznawca, romanista i filolog francuski, specjalizuje się w dialektach gallo-romańskich, a zwłaszcza w języku oksytańskim i jego różnych odmianach (starooksytański, północno-oksytański itp.). Źródło: <https://www.bing.com/search?q=Jean-Pierre+Chambon&form=ANNNB1&refig=5031b00f58424c2fb974848de4d70f6c> [dostęp 15.12.2021].

³ West Prussian Land Register 1772/73 – C (R. Drefs) Introduction to the West Prussian Land Register (R. Drefs and D. Pödl) in German and in Polish

- Boryś W., 2010, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- Breza E., 2000, *Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Cieślíkowa A. (oprac.), 2000, *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 1: *Odaepelatywne nazwy osobowe*, przy współudziale J. Szymonowej i K. Rymuta, Kraków 2000.
- Czaplicka-Niedbalska M., 1996, *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II połowy XV w. do I połowy XVIII w.*, Wydawnictwo WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Gottschald M., Schützeichel R., 2006, *Deutsche Namenkunde: Mit einer Einführung in die Familiennamenkunde*, Berlin.
- Górniewicz H., 1992, *Słownik nazwisk Powiśla Gdańskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kreja B., 2001, *Słowotwórstwo polskich nazwisk. Struktury sufiksalne*, Gdańsk.
- Lica Z., 2009, *Sposoby adaptacji nazwisk pomorskich genetycznie niemieckich w polszczyźnie*, Gdańsk.
- Malec M., 1982, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Ossolineum, Wrocław.
- Malec M., 1990, *Staropolskie odaepelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Ossolineum, Wrocław.
- Mikulasek S., Simek R., 1995, *Mały leksykon nazwisk czeskich w Austrii*, ÖBV Pädagogischer Verlag, Wiedeń.
- Mistral F., 2013, *Lou tresor dóu felibrige – dictionnaire provençal-français*, REGIONALISMES, t. 3: *G–Pil*, Paryż.
- Morlet M.-Th., 1980, *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France / par Albert Dauzat / Éd. revue et augmentée / Larousse* [*Słownik etymologiczny nazwisk i imion we Francji*] / współpraca A. Dauzat / Wyd. poprawione i rozszerzone, Paryż.
- Rospond S., 1956, *Dzierżoń czy Dzierżon?*, „Kwartalnik Opolski”, R. 2, nr 4, s. 132–142.
- Rymut K., 1999, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, Kraków.
- Rymut K., 2001, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, Kraków, t. 1.
- Rymut K., 2003, *Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku*, Kraków.
- SNWPU – Rymut K. (wyd.), 1993, *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. VI: Ł–N, Kraków.
- SSNO – Taszycki W., 1972, *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. III, Ossolineum, Wrocław.
- Wilkoń A., 1974, *Nazwy osobowe typu Bystrzeń, Pigoń, Dobronia w języku polskim*, „Prace Językoznawcze. Zeszyty Naukowe UJ”, z. 42, s. 113–159.

A MYSTERIOUS PERSONAL NAME: MAZALON

Summary

The article and its graphic attempts to establish the origin of the personal name Masalon [a German citizen] and a graphic version of *Mazalon* [a Polish citizen], which for people signing with this surname is still a mystery. The bearers of this surname look for traces of traces of the origin of the root maz- as an appellative basis for the personal name *Mazalon* in the dictionaries of Polish and other European languages, because they want to establish the linguistic origin of their surname and the place on the map associated with their roots. The article discusses several paths of such searches and deliberations on the recorded forms.

Key words: „the names say”, stratigraphic study, place of origin of the name